

**Ocena rozprawy doktorskiej oraz projektu artystycznego
mgr Barbary Czapor – Zaręby w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora
w dziedzinie – sztuki plastyczne, dyscyplinie artystycznej – sztuki piękne, wszczętym
przez Radę Wydziału Artystycznego Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach.**

Uchwałą z dn. 02 kwietnia 2019 roku Rada Wydziału Artystycznego, Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach powierzyła mi przygotowanie recenzji w postępowaniu doktorskim mgr Barbary Czapor – Zaręby. Temat rozprawy doktorskiej i pracy praktycznej brzmi: *przejście... Transgresja tożsamości.*

Rozprawa doktorska mgr Barbary Czapor – Zaręby została, zgodnie z zasadą, podzielona na dwie części: teoretyczną i artystyczną.

- Część teoretyczna składa się z dziewięciu rozdziałów, bibliografii oraz streszczenia, będącego odrębną częścią w/w całości, stanowi autorską analizę problemu zawartego w temacie pracy.
- Część artystyczna zawiera dokumentację fotograficzną 17. obrazów graficznych, które są podzielone na pięć grup. *Technikę, którą się posłużyłam określam jako działania transferowe z wykorzystaniem zaplecza typowego dla druku wypukłego. Przez druk transferowy rozumiem w moim przypadku, przenoszenie zdefiniowanej esencji obrazu i emocji za pomocą wałka graficznego na matrycę. Zarówno sposób nakładania farby, jak i sam proces druku są charakterystyczne dla druku wypukłego. ...* za autorką rozprawa doktorska str. 37

Dysertacja zamyka się w liczbie 55 stron.

Powierzona mi do napisania recenzja będzie prowadzona dwutorowo. W pierwszej części recenzji przytoczę opinie do przedstawionych założeń teoretycznych dysertacji. Natomiast druga będzie odniesieniem do wizualizacji w/w problemu w dokonaniach artystycznych, które poznałem i analizowałem na podstawie reprodukcji prac autorki, rozprawa doktorska - str. 42 – 53. W tym miejscu chciałbym zacytować słowa autorki: *Obraz, który powstał, ma wiele niedoskonałości związanych z technikami warsztatowymi, którymi się posługuję. ... jest wypadkową moich wcześniejszych poszukiwań i doświadczeń graficznych ...*, za autorką rozprawa doktorska str. 37 i 38. Muszę przyznać, że cytowana wypowiedź zawiera duży ładunek samokrytycyzmu w stosunku do własnych efektów działań twórczych, które są przedmiotem obrony i również przedmiotem recenzji. Nasuwa się

poniekąd prowokacyjne pytanie, czyżby był to rodzaj kokieterii? Wydaje mi się, że odpowiedź przyniesie ciąg dalszy analizy tekstu dysertacji i prac graficznych.

Mgr Barbara Czapor – Zaręba poza rozprawą doktorską przedstawiła *Portfolio*, które składa się z trzech części: *Portfolio Barbara Czapor – Zaręba, Publikacje, Portfolio po otwarciu przewodu doktorskiego (2016-2019)*. Wymieniona dokumentacja w wyczerpujący sposób opisuje i przybliża rozwój edukacyjny i zawodowy, dorobek artystyczny, dydaktyczny i organizacyjny doktorantki. Począwszy od 2003r. autorka zgromadziła bogaty dorobek twórczy. Swoje dokonania prezentowała na ośmiu wystawach indywidualnych, brała udział w wielu wystawach zbiorowych, projektach artystycznych, w kraju i za granicą. Za swoje dokonania artystyczne, co ważne, otrzymywała nagrody i wyróżnienia.

I. Część teoretyczna - analiza, refleksje i opinie

Praca teoretyczna mgr Barbary Czapor – Zaręby z właściwym materiałem dokumentacyjnym, zawierająca reprodukcje dokonań autorki umożliwiła mi poznanie intelektualnych obszarów zainteresowań doktorantki. Rozważania zamknięte w rozprawie doktorskiej pt.: *przejście... Transgresja tożsamości* dotyczą postawy artystki i jej reakcji wobec współczesnego świata, a także zawierają przemyślenia nad świadomym użyciem elementów graficznych, wzajemnym ich powiązaniu, stopniowaniem napięć, porządkowaniem obszaru zapisu kompozycyjnego, traktuję je jako osobiste wyznanie dotyczące filozofii twórczości artystki. Układ dysertacji jest chronologiczny i logiczny. Doktorantka podzieliła ją na dziewięć części. Tematem zamysłu teoretyczno-twórczego przedstawionego w rozprawie doktorskiej Czapor – Zaręby jest przemiana, przesunięcie, przekraczanie norm, zasad, praw, granic w kontekście emocji i obszaru sztuki, a także ludzkiej tożsamości oraz formy bycia. Deklarowany imperatyw twórczy zawiera się w idei rozpoznawania emocjonalności, wewnętrznych rozterek i poszukiwaniu własnej przestrzeni życiowej i twórczej. W początkowych częściach pracy zawarła interesujące przemyślenia skupiające się na znaczeniu szeroko rozumianego zagadnienia transgresji i granicy. Na filozoficznych aspektach działań świętych i świeckich, symbolicznych i artystycznych analizowanych pojęć i zjawisk na przestrzeni dziejów, zamykając w nich szczegółowy ciekawy opis różności znaczeń w kontekście pierwotnym po współczesny świat kultury, sztuki i humanistyki. Natomiast w kolejnych rozdziałach: *Liminalność – Przejście pomiędzy; Abstrakcja i transcendencja; Wertykalizm święte przymierze*, przybliży odwołania do wybranych z rozległej perspektywy historycznej i współczesnej sztuki, filozofii i teorii sztuki twórców, którzy działali podobnie w bliskich autorce obszarach ideowo – kreacyjnych, między innymi: Arystoteles, Zygmunt Bauman, Piet Modrian, Kazimierz Malewicz, Tadeusz Wiktor, Andrzej Gieraga, James Turrell, Jan Berdyszak. Postaci, które problemom *abstrakcji - nurcie sztuki*, w którym porusza się doktorantka - poświęcili przynajmniej częściowo swoje dokonania artystyczne. Poziom nienachlanej, ale oczywistej erudycji jest bardzo wyczuwalny. Pobieźnie policzyłem przytoczone w pracy nazwiska myślicieli, artystów, osobowości z różnych epok rozwoju cywilizacji Homo sapiens, których refleksje przytacza Barbara Czapor – Zaręba – jest ich ponad czterdzieści. Fragmenty tej części teoretycznej tekstu, autorka wzbogaca przemyśleniami, których zawartość może oprzeć na własnych, autentycznych doświadczeniach twórcy grafika, uważam za subiektywne i ciekawe.

Doktorantka opowiada o procesie powstania swoich prac graficznych oraz związanych z tym poszukiwaniach artystycznych. Pisze o znaczeniu jakie dla ostatecznego efektu dzieła ma sama materia a także technika, środki wyrazu; linia, plama, światło; oraz kompozycja utworu plastycznego. Ten plastyczny spektakl badawczy doktorantki ujawnia - w mojej opinii - dużą kulturę plastyczną, naturę odkrywania dotąd niepoznanych możliwości tworzenia nowych, nieprzetłumaczalnych i nieznanych w odbiorze zjawisk, które autorka przedstawia w postaci dzieł graficznych. W jej działaniach dostrzegam potrzebę permanentnego poszukiwania i eksperymentowania oraz notowania rzeczywistości, odkrywania różnorodności zapisu jej obrazów ukrytych w wyobraźni, przez które przebija ciekawość a także duże przywiązanie wagi do środków formalnych jakimi się posługuje. W sposób niezwykle osobisty i prawdziwy porusza wiele aspektów procesu twórczego, dotykając zagadnień filozoficznych, socjologicznych i emocjonalnych. *Największą trudnością, w sferze formalnej obrazu poza skalą było swoiste, intymne katharsis polegające na stopniowym wyczyszczeniu obrazu, ...* pisze autorka ... *Rezygnacja była dla mnie największym wyzwaniem. Początkowo w grafikach miał pojawić się rodzaj ingerencji, zakłóceń w postaci rytmicznie opracowanych śladów w technice druku wypukłego. Po opracowaniu matryc poczułam nagle zbędność wszelkich „wartości dodanych” w obrazie. Po wielu rozważaniach postanowiłam zostawić go w formie czystej, dbając jak to tylko możliwe o jak największą doskonałość technologiczną. ...* rozprawa doktorska str.37 i 38. Przytoczona wypowiedź autorki jest poniekąd odpowiedzią na pytanie, jakie postawiłem na początku recenzji.

Język i styl jakim została napisana praca zaświadcza o dobrym poziomie umiejętności językowych mgr Barbary Czapor – Zaręby, pozwalającym na wyrażanie skomplikowanych, często trudnych do werbalizacji przemyśleń dotyczących problematyki sztuki. Tekst rozprawy to rezultat dość mozolnej pracy i samodyscypliny intelektualnej autorki, samodyscypliny opartej na konkretnej konstrukcji formalnej i merytorycznej (tematyka, kolejność rozdziałów, komentarze, zawartość historyczna, naukowa itp.). Dołączona bibliografia zawierająca teksty historyków, teoretyków sztuki oraz artystów, w liczbie 33 tytułów, a także źródła internetowe – 6 pozycji wydaje się zadowalająca. W publikacji zawarta jest także pełna dokumentacja procesu realizacyjnego dzieła.

II. Część artystyczna – założenia, analiza.

Zestaw prac doktorskich składa się z 17. obrazów graficznych wykonanych techniką, której zaplecze jest typowe i charakterystyczne dla druku wypukłego. Tytuł cyklu graficznego to *Transgresja. Realizacja 2'25" ma wymiary 300x420cm. ...* pisze Barbara Czapor – Zaręba w rozdziale *Wnioski końcowe ... Natomiast 3'05"składa się z 9. odseparowanych grafik, paneli o różnych wymiarach, które tworzą całość. Ma w całości wymiary 350x540cm. Oprócz tych dwóch wyżej wymienionych, całość dopełniają dwie grafiki formatu 100x140cm, kolejne dwie formatu 100x280cm. Oraz trzy grafiki o formatach 224x77 cm każda. ...* rozprawa doktorska str. 36.

Jakie więc są prace graficzne Barbary Czapor – Zaręby? W sposób wysoce osobisty, rzetelny i autentyczny Barbara Czapor – Zaręba rozpoczęła poszukiwania metod i form do opisywania swojego świata, swojego czasu i swojego w nim miejsca. Ta próba opowiadania ma swoje źródło w materii graficznej. Jej prace to wystudiowane kadry rzeczywistości,

tworzące kompozycyjne układy i kompilacje. Istotą warsztatu graficznego są pewne wyraźnie określone reguły, zgodnie z którymi opracowanie matrycy jest równoznaczne z podjęciem decyzji co do treści i formy kompozycji. Dlatego zapewne w tym przypadku punktem wyjścia do prac artystki stała się refleksja nad wcześniejszymi poszukiwaniami i doświadczeniami wynikającymi z procesu twórczego. Odrzucenie przedmiotowości, obrazowania i dosłownej narracji na rzecz ekspresji formy układu obrazu graficznego, roli światła w budowaniu dzieła plastycznego, pozostawienia rygoru czerni i bieli pojawia się w pracach doktorantki. Mgr Barbara Czapor – Zaręba jest w tym przypadku konstruktorem dzieła, stwarza nową abstrakcyjną rzeczywistość, ale o takim znaczeniu, co rzeczywistość naturalna, nasyconą bagażem przeżyć i doznań, pozostawiając pole dla wyobraźni, wrażliwości i wolności odbiorcy. Dokonując transpozycji tych idei na grafikę zauważyła, że zmiana skali i techniki wpłynęła na ogląd utworów plastycznych, na hierarchie elementów i ich kierunkowe napięcia. Doktorantka w sposób szczególny podkreśla rolę światła w percypowaniu graficznej materii. Światło oraz walor niczym sprawny reżyser, w recenzowanych pracach, przydziela role, dynamizuje płaszczyznę kompozycji i buduje przestrzeń tajemnicy opowiadań. *Aby zachować nastrój mistycyzmu, ... pisze autorka... szczególnie ważna była dla mnie stonowana kolorystyka światła. Światło poprzez swoją niebieskawą, gazową kolorystykę miało oddalić skojarzenia ze światłem ziemskim, słonecznym. Poszukiwałam środków, które najpełniej oddadzą wrażenie mistycyzmu, pewnej sakralizacji chwili zamkniętej w sekwencji czasowej. Podobnie jak Jan Berdyszak artysta, który metafizykę widzi immanentnie w nas samych, poszukuje jej na styku ciemności i światła. Stopniowe wygaszanie światła miało za zadanie wzmocnienie tego efektu. ... rozprawa doktorska str. 38.*

Prace mgr Barbary Czapor – Zaręby są subiektywną drogą w poszukiwaniu prawdy o związku przekraczania własnych granic możliwości i doświadczeń z procesem twórczym w działaniach graficznych a także jego inspiracyjnym potencjale. Pobudzają wyobraźnię. Trzeba przyznać, że tego pokroju działanie drażni i przyciąga, powoduje reakcje zmierzające ku percepcji i kreacji. Artystyczna wolność ograniczona jest jedynie wyobraźnią i możliwościami warsztatowymi. Pomysł doktorantki wykorzystania ... *dużego walka w tworzeniu na płycie subtelnych gradacji tonalnych, str.37* ... w grafice nie jest rewolucyjny, natomiast zmusza do zastanowienia się nad znaczeniem matrycy jako integralnej i nieodłącznej części graficznego technologiczno – twórczego procesu. Prezentowany cykl łączy dążenie do perfekcji technicznej, jest konsekwentny jak równanie matematyczne, zapowiadający co najmniej równie interesujący ciąg dalszy. Pod zewnętrzną powierzchnią prac autorki, kryje się intelektualna głębia i sens. Indywidualność wizualnej rzeczywistości prezentowanej pracy doktorskiej pozwala na dostrzeżenie w niej wiedzy i wycucia relacji wielości w jedności. Wielości materii i jedności odbioru – w smaku wizualnym. Prace artystyczne mgr Barbary Czapor – Zaręby tworzą opowiadania przefiltrowane z jednej strony techniką rzemiosła, z drugiej świadomością artystyczną, to znaczy jej stosunkiem do zastanego świata. I zależnie od rezultatów tej filtracji, artystka dokonuje istotnych zmian języka sztuki, szukając bardziej współczesnych form wyrazu dla zachowanych wartości lub zachowane formy obdarzając nowymi znaczeniami. Zrodzone z tego procesu utwory plastyczne tworzą rzeczywistość, która jest wynikiem intelektu, wyobraźni i działań kreatywnych.

Finalnie chciałbym podzielić się refleksją wynikającą z procedur przewodu doktorskiego. Wyjątkowo trudno jest dokonać wnikliwej i miarodajnej analizy prac graficznych na podstawie ich reprodukcji. Piszę o tym celowo, nie tylko z nadzieją na zmiany w obowiązujących, określonych Rozporządzeniem Ministra przepisach, ale dlatego, że w przypadku dyscypliny sztuki piękne – grafika, w której treścią obrazu jest doświadczenie dążące do określenia, z wykorzystaniem materii graficznej, sensu znaczeniowego, symbolicznego i formalnego, problemu zawartego w tytule rozprawy doktorskiej, żadna inna forma dokumentująca dzieło nie jest w stanie zastąpić bezpośredniego z nim kontaktu. Każdy rodzaj reprodukcji dzieł graficznych, w tym przypadku części artystycznej przewodu doktorskiego, z góry skazany jest na niepowodzenie. Ilustracja staje się wtórnym przedstawieniem oryginału, która niestety go spłaszcza i wypacza. Dlatego też, chciałbym to podkreślić, że dużą rolę w obecnym procesie analizy i oceny przedmiotu obrony odgrywa intuicja, wyczucie i doświadczenie recenzujących.

III. Podsumowanie

Dokonania artystyczne mgr Barbary Czapor – Zaręby stanowią aluzję do współczesności, tematyka, forma wypowiedzi prac graficznych jest zintegrowana, homogeniczna, stanowi pewnego rodzaju zapis, znak czasu, dokument opowiadający o wyjątkach rzeczywistości. Jej obszar badawczy tworzy spójną całość, bogatą w treść i poznanie. Rozumienie grafiki przez doktorantkę jest interesujące, oparte na wciąż pogłębianych i gromadzonych doświadczeniach oraz poszukiwaniach ich wizualizacji a źródłem artystycznego działania pozostaje indywidualna optyka świata i jest ona wyjątkowa.

Biorąc pod uwagę przedstawione fakty odnoszące się do koncepcji pracy doktorskiej, metod pracy, inspiracji i końcowych efektów, po wnikliwej analizie przedstawionej rozprawy doktorskiej, którą cechuje konsekwencja i dobór indywidualnych środków wyrazu, świadczących o dobrym poziomie dojrzałości twórczej, stwierdzam, że przedstawiona do obrony praca doktorska mgr Barbary Czapor – Zaręby opatrzona tytułem: *przejście... Transgresja tożsamości*. spełnia wymagania związane z przewodem doktorskim i wnioskuję o przyznanie jej przez Radę Wydziału Artystycznego, Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach stopnia doktora sztuk plastycznych w dyscyplinie sztuki piękne.

prof. Andrzej Markiewicz prof. zw.

